

Ma újra a formákkal lehet különködni

Varga Melinda interjúja
Gál Jánossal

Gál János huszonegy éves, első kötete előtt álló poéta latinul is versel, jól ismeri a kötött formákat, manifesztumot írt a kortársairól, megújította a vígeposz műfaját.

Lapozgatom a Szepes–Szerdahelyit, mint az IKEA-katalógust

– *Rendkívüli, hogy ilyen fiatal poéta legyen a hónap alkotója az Irodalmi Jelennél. Úgyhogy kénytelenek vagyunk feltenni neked a legközhelyesebb és legkellemetlenebb kérdést: hogyan lettél költő?*

– A kérdéshez dukál a legközhelyesebb válasz is: sokakhoz hasonlóan gimnazista koromban hülyültem meg, és kezdtem el költőnek képzelni magam. Nyilván vállalhatatlan szövegek fémelezték ezt az időszakot, ezért sem szerettem innen datálni az írói próbálkozásaim kezdetét. Valójában az egyetlenem szereztem annyi technikai tudást és olvasottságot, amennyivel már elboldogultam. Indíttatás tekintetében szerencsére el tudok szakadni a „mindig is imádtam olvasni stb.” típusú kliséktől. Nem mondhatom magam túlzottan szenvedélyes irodalomfogyasztónak, inkább a becsvágy kiélésének lehetősége és a véleményem kérdés nélküli megosztása vonzott a dologban.

– *Az írásaid olyanok, mintha magad elé raktad volna a vers-tankönyvet, és végigkísérletezted volna a kötött formákat, strófákat. Letagadhatatlanul a klasszikus vers híve vagy, ami a mai vi-*

lágban meglepő egy ilyen fiatal alkotótól. Honnan ez a vonzalom a klasszikus, kiemelten az antik formaművészet iránt?

– Ha realizálhatom a hasonlatot, nemhogy olyanok, hanem sokszor konkrétan így is születnek. Lapozgatom a Szepes–Szerdahelyit, mint az IKEA-katalógust, és kinézem, mihez van kedvem. Na de válaszolva a kérdésre, alapvetően van a gondolkodásomban némi földhözragadtság és rendszeretet, ezért nem érzem idegennek magamtól, ha a gondolataimat meghatározott korlátok között kell összerendeznem. Nagy összefüggésbe helyezve a kérdést pedig úgy látom, hogy századunk elejére a szabadvers észrevétlenül ugyanolyan megcsontosodott konvenció lett, mint amilyenek a 20. század elején az avantgárd a klasszikus formákat látta. Ma újra a formákkal lehet különködni, én pedig ehhez a különködéshez szeretnék csatlakozni.

– Zenélsz is. Mit kell tudni a zenészről?

– Olyan sok mindent nem kell tudni, jórészt népzenevel foglalkozom mint citerás és hegedűs. Az utóbbi szerep megmaradt műkedvelő szinten, az előbbi talán komolyabb. 2017-ben eljutottam a *Fölszállott a páva* elődöntőjéig, több éve óvodai zenés foglalkozásokban veszek részt, valamint hangszerjátékot tanítok Budapesten és Keszthelyen. Mostanában kezdtem el érdeklődni a versmegzenésítés iránt, és az éneklésben is próbálgatom a szárnyaimat, remélem, ez új területet nyit a zenei működésemben.

– Mennyire segít a zene az írásban? Akinek jó a hallása, az az időmértékes verseléssel is jobban megbirkózik. Fül után írsz, vagy pedig aláhúzogatsz, ellenőrzöd a metrumok képleteit?

– Természetesen segít, bár a sok gyakorlásnak szerintem ugyanolyan komoly szerepe van, mint az eredendően jó ritmusérzéknek. Kisiskolás koromban még nem értem fel ésszel, hogy pl. egy Kölcsey tényleg számolgatás és folyamatos ellenőrzéget nélkül írta a *Husztot*. Ha sokat gyakorolja az ember, kiderül, hogy tényleg nem misztikum a dolog. Biztosan Kölcsey is sokat gyakorolt. Jól bejáratott formáknál megyek a fülem után, bár nem akarok képmutató lenni, újdonságok esetében nálam is elkerülhetetlen a tisztázás.

Otthon érzem magam a kötött formák fertályán

– *Latinul is verselsz. A hónap alkotója versblokkban megjelent epigrammáknak latin címet is adott, illetve szerepel egy latin nyelvű vers is a művek között. Több versből világosan látszik, hogy te eredetiben olvasod az antik költőket, észreveszed a hibás műfordítást. Ez hogyan alakult ki?*

– Latinul szintén az egyetemen kezdtem el tanulni, prózai módon csak a történelem szakon való kötelező jellege és a más nyelvi szakokhoz szükséges előképzettség hiánya miatt. Aztán szép lassan megszerettük egymást, vagy inkább csak én őt. A szabályszeretetem és a tudálékoskodó stílusom tökéletes partnerre lelt a latin nyelvben. Mielőtt azonban teljesen megszilárdulna a tisztelt olvasók fejében kialakult kép rólam, ami nagy eséllyel egy nagyképű sznobra emlékeztetne, hadd jegyezzem meg, hogy lefekvés előtt azért nem Horatiust olvasgatok eredetiben.

– *Ógörögül is olvasol, netán írsz verseket?*

– Felesleges megállapításnak tűnhet, hogy az ógörög teljesen más nyelv, mint a latin, de talán mégsem az. Sokkal egzotikusabb, több lehetőséget ad a cikornyás nyelvi megoldásokra, cserébe (legalábbis szerintem) bonyolultabb a grammatikája, és úgy *en bloc* kifejezetten hálátlan a tanulójával szemben. Tanultam ógörögül, és még tervezek is, de az olvasásnál és egyszerűbb szövegek fordításánál tovább nem jutottam, a verselés pedig jelenleg csak ábránd.

– *Kiket olvasol szívesen a magyar és a világirodalomból? Mestereid, példaképeid vannak, vagy minden formabűvészt annak tisztelsz?*

– Az én hőseim az irodalom fölényeskedően szellemes, a világot a fonákjáról látó, szókimondó, cinikus alakjai: Martialis és Ovidius, Janus Pannonius, Kazinczy Ferenc és Karinthy Frigyes. Valóban minden formabűvészt szellemtestvérnek érzek, de mind közül Csokonait tartom a leginkább olvasandónak. Mindezeknél külön tisztelettel adózom az irodalomtörténet tehetséges csailóinak, átverőinek, mint pl. James Macpherson, Thaly Kálmán és

Faludy György. Akkor lennék a legbüszkébb magamra, ha az ő teljesítményüket akár csak megközelíteném.

– *A humanista időkben a poétatanoncok előbb megtanultak mások modorában írni, aztán, ha a versírás minden csínját-bínját elsajátították, következhetett az újítás. Egy modern költő akár az avantgárdig és azon túl is eljuthat. Érdekel a kísérleti költészet, vagy az antik formák keretén belül szándékszol maradni, és csak tartalmilag újítanál?*

– A kísérleti költészet igazán szórakoztató, előszeretettel töltök vele időt, de be kell látnom, hogy a benne rejlő humorforrások többségükben elapadtak. Mondjuk úgy, hogy a 21. század olvasója látott már karón varjút, nehéz mivel kizökkenteni. Éppen ezért csak tiszteletemet teszem a kísérleti terepen, megmutatom, hogy ilyet is tudok, utána szépen letelepszem ott, ahol valójában otthon érzem magam, a kötött formák fertályán.

A jó szabadvers muzsikál a nyelvvel

– A szabadvers megszólal *című műveden nagyot derültünk:*
„Nem mintha felvagnék,
de sokkal nehezebb eset vagyok, mint a formavers.
Nincs fogódzó, nincs zsonglőrmutatvány, csak a betűk, a papír,
meg a te (azaz a szerző) állítólagos kurva nagy zsenialitása”
– *írod. Mitől szabad a szabadvers, és milyen szerinted a jó szabadvers?*

– Leginkább attól szabad, hogy a szerzője szabadon rámondhatja, hogy vers. Meg attól, hogy nagyon nehezen számonkérhető. Pontosabban a végtelenségig képes elbizonytalanítani az olvasót afelől, hogy ez tehetséges szövegformálás, vagy csak mellébeszélés. A cinizmust félretéve: jó szabadverset olyan szerző tud írni, aki annyira uralja az anyanyelvét, a témáját és a gondolatait, hogy egy rögzített forma valóban csak akadályozná. Következésképp a jó szabadvers a maga alkalom szülte formájában is muzsikál a nyelvvel.

– *Van-e önálló Gál János-formavers, tervezel-e kitalálni saját formákat, újítani ezen a téren?*

– Valamikor az említett obskúrus gimnazista időkben voltak ilyen próbálkozások, persze nem adták ki újra a Szepes–Szerdahelyit csak azért, hogy ezeket beleírják. Részemről még bőven kihasználatlannak érzem a rendelkezésre álló formaapalettát, így egyelőre nincs napirenden a kérdés. Viszont a forma felélesztése úgy lenne szép, ha együtt járna a megújítással; nem kizárt, sőt, jó kihívásnak ígérkezik. Majd fejetlen pherektrateusokból és wilamowitzianusokból írok keresztrímes strófákat, nem lesz sok értelme, de legalább lesz egy *versus Ioannis Galli*.

– *Manifesztumot is fogalmaztál, az Epigonista kiáltványt. Összefoglalnád ennek a lényegét? Mennyire paródia, és mennyire komoly?*

– Az epigonizmus egy tiszavirág-életű, egyszemélyes mozgalom volt 2019 derekán, amely a kortárs magyar irodalom általam siralmasnak lefestett jelenlegi állapotát kívánta elérni, így, mondhatni, a startvonalon állva megnyerte a futamot. A kiáltvány a legtöbb szempontból komoly: nagyon kedves olvasmányaim az avantgárd korának vagy a transzközépnek a manifesztumai. Elsősorban előtűk akartam tisztelni, aztán pl. a hungarofuturizmus létezése miatt véletlenül mai mozgalmárokat is sikerült parodizálnom. A tartalomra vonatkozólag pedig Smid Róbert, kritikus és irodalomtudós szavai csengenek a fülembbe: „azért nem vicces, mert igaz”. Tehát én nagy könnyelműen elkezdtem ironizálni, ami akarva-akaratlanul átcsúszott komoly valóságba.

– *Mi a véleményed a kortársaidról? Ha az epigonista kiáltványt nézzük, nem túl jó, hiszen imígyen nyilatkozol róluk: „Az elmúlt években lehenyerlően semmitmondó, tehetségtelen és kizárólag szabadversben alkotó költők generációi nőttek fel.” Egyre többen hívják fel a figyelmet, hogy a humor, a játékosság, de még az erotika is kiveszőfélben van a kortárs – különösen a legfiatalabb – magyar irodalomból. Marad valami érdekes?*

– Jóllehet sok esetben bosszant, vagy untat, amit a korosztályom művel a kortárs magyar irodalom berkeiben, mégsem ha-

ragudhatok rájuk: ha nem művelnék azt, amit, nekem jóformán nem lenne témám. Az utóbbi kérdésre válaszolva: ha a gyerekkor analizálását, a női lét mindennemű problémáját és a cigarettázást az „érdekes” címszó alatt tartjuk számon, akkor marad. Sőt, az erotikát sem félténém. Bár nem pontosan ugyanaz, de a szexuális abúzusok, aberrációk módfelett foglalkoztatják kortársainkat. Összességében a véleményem nem túl jó, viszont van fény az alagút végén. Szerencsére a kortársaim egy szűk csoportja között látom ennek az új témák és új eszközök felé forduló körnek a kialakulását. A '20-as évek végre elhozhatnak egy új korszakot.

A Végeposzíróiász, avagy a vígeposz műfajának megújítása

– *Mind a szakember, mind a művelt olvasó fölkapja a fejét, ha egy fiatal író eposzsal jelentkezik. Szálinger Balázs A zalai passió című vígeposzsal futott be. Nyilván ismered a művet, hiszen a te kiséposzodban utalsz rá, és a Szába nevű szereplő kétségkívül Szálinger Balázst takarja. Szálinger műve épp 20 éve jelent meg. Úgy érezted, hogy éppen ideje új időknek új eposzával betörni?*

– Be kell vallanom, a 20 éves jubileummal való egybeesés az eposz írása közben jutott eszembe, utólag nem akarom azt hazudni, hogy így terveztem, mindenesetre megörültem a felismerésnek, és igyekszem kihasználni. Az irodalom terepén a humoron kívül a lírikopikus műfajok kötik le a figyelmemet, a két dolognak lényegében a vígeposz a metszéspontja. Adta magát a feladat, hogy egy ilyen valamikor írnom kell. Mivel ebben a műfajban utoljára Szálinger vívta ki a szakma és az olvasók figyelmét, logikusnak tűnt, hogy a *Zalai passiót* kell párbajra hívnom, egyúttal egy kis reklámértéket is adva a *Végeposzíróiásznak*. Az „új idők új eposza” aposztrofálás igazán tetszetős, és valóban volt bennem megújító szándék, remélem, ezt sikerült elérni a nem szokványos tematizálással.

– *Megjelenik egy másik poéta is az eposzban, transsylvania Janus is. Mit szólt hozzá, amikor elolvasta? És miért tartottad fontosnak megjeleníteni?*

– Sajnos nem láttam az arcát olvasás közben, bár állítása szerint jól szórakozott. De hát volt más választása? A megjelenítésnek egyfelől az az oka, hogy mint jó történésztanonc igyekeztem minden előzményt felvonultatni, bár biztos van még magyar víg-eposz is, amiről én nem tudok. (A világirodalmi szálakat szándékosan hagytam ki, elégnek éreztem a magyart.) Másfelől úgy képzeltem el ezt a viszonyrendszert, mint mesterek és vetélkedő tanítványok kapcsolatát. Mint ahogy Homéroszra példaképként tekintett Vergilius, Ovidius pedig Vergiliust próbálta felülmúlni. Vagy ugye Vergiliusszal rivalizált Ovidius, de Statius megint Vergiliust követte. Szálinger is Orbán János Dénes mellett inaszkodott, és én is most töltöm a tanulóéveimet. Ezek az analógiák jártak a fejemben, amikor beleírtam a mestert is, na meg persze több lehetőséget adott a poénokra.

Az istenektől nem kell tartani, ők bizonyára értékelik a humort

– *Milyen reakcióra számíthat az szakmától? Hiszen ironikusan, jóféle humorral figurázod ki a kortárs magyar költőket, a klasszikusokat, sőt még az istenek is kapnak hideget-meleget.*

– Az istenektől nem kell tartani, ők bizonyára értékelik a humort, a szakma szempontjából viszont nem tudom, minek örülnék a legjobban. Ha nem veszi magára senki az élcelődéseket, engem pedig megdicsérnek a szellemességemért, kiegyezem vele, nem rossz dolog, ha hizlalják az ember máját. De talán az lenne az igazi, ha végre besértődne egy szerző vagy egy kritikus, és történe valami ebben a kortárs magyar irodalomnak nevezett állóvízecskeben.

– *Mi az oka annak, hogy a vígeposz „kezdettől fogva szájalmasan humortalan”?*

– A vígeposz maga a döglött oroszlánál való heroikus küzdelem. Ott fekszik szerencsétlen eposz kinyúlva, úgy százévente pedig jön valaki, és öntudatosan belerúg egyet. Mi a vígeposz

humorának az alapja? Az eposz magasztos műfajának kisszerű témához való leszállítása. A probléma csak annyi, hogy a modern olvasó eleve unalmasnak és dagályosnak tartja az eposzokat, nem kell külön felhívni erre a figyelmét. És mi magának a humornak az alapja? A meglepetés, hogy valami olyat mondunk, amit a közönség magától nem gondolt volna. Ettől olyan a víg-eposz, mint egy szakállas vicc: mindenki tudja, mi a vége. Persze ha a szerző elrugaszkodik a pusztá műfaji konvenciók kiforgatásától, lehet nagyon is humoros, szerintem Csokonai *Dorottyája* erre a legjobb példa.

– *Bőséges és színes versanyagot kaptunk tőled, a hónap alkotójától. Ez egy erős debütökötet magja lehet. Mikorra tervezed az első köteted befejezését? Hogyan szándékszol felépíteni: rendhagyó vagy rendkívüli szerkezetben kívánod tálalni eddigi munkáidat?*

– Ha valóban hihetünk a prognózisoknak, és 2021 tavaszán-nyarán elviselhető viszonyba kerülünk a koronavírussal, elő fog jönni az élményekre és a közösségre való éhség az emberekből. Én nagyon szeretnék egy ilyen hangulatú időszakban kötetbemutatót tartani, tehát a cél, hogy jövő február-március környékére már álljon össze a teljes kézirat. Nem vagyok rutinos kompozíciók összeállításában, eddig azt találtam ki, hogy a *Catulli Veronensis liber* mintájára csoportosítanám a verseket polimetrikus, elbeszélő és epigrammatikus részekre. Így most jól le is lőttem a poént, meg a rendkívüli tálalás nekem is jobban tetszene, szóval ez márciusig valószínűleg változni fog.